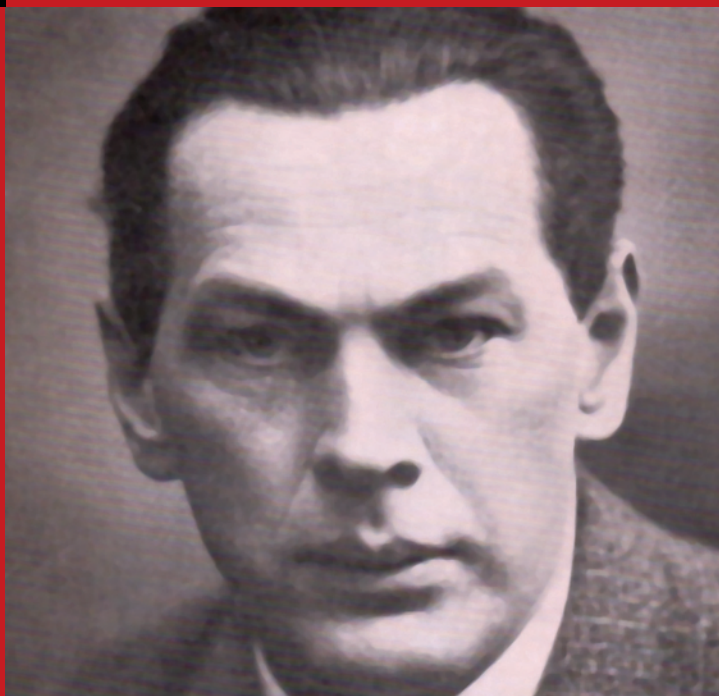

**Robert
Whymant**

SPIONUL lui **STALIN**

RICHARD SORGE
ȘI REȚEAUA DE SPIONAJ DIN TOKIO

CORINT

Cuvânt-înainte și mulțumiri

Povestea lui Richard Sorge, unul dintre cei mai buni spioni ai vremurilor moderne, este sufocată de mituri, răstălmăciri și invenții. Încercarea de a separa adevărul de ficțiune pentru a scrie această carte a însemnat douăzeci de ani de muncă de detectiv în Japonia, Rusia, Germania, China și Statele Unite. În căutarea domnului Sorge, am descoperit prieteni, cunoștințe și dușmani ai acestui ofițer de informații al Armatei Roșii, precum și membri ai rețelei sale și rude ale acestora. Din păcate, unii dintre cei intervievați au murit înainte ca lucrarea de față să fie terminată. Din fericire, pot spune că atât Ishii Hanako, care mi-a împărtășit câteva amintiri cu scumpul ei Sorge, cât și Yamazaki Yoshiko, care a oferit informații despre răposatul ei soț, Branko Vukelić, trăiesc liniștite în Tokio, respectiv Yokohama.

Relatarea de față se bazează pe interviuri cu numeroase persoane care au avut de-a face cu acest caz, pe documente ale Ministerului rus al Apărării și dosare KGB nepublicate până acum, pe arhive diplomatice germane, precum și pe memorii și documente oficiale ale germanilor și japonezilor. Cu toate acestea, o bună parte din ceea ce știm despre cazul lui Sorge provine din mărturiile acestuia și ale subordonaților săi în fața anchetatorilor japonezi. Dar astfel de dovezi, obținute în închisoare, trebuie tratate cu precauție. Una dintre cele mai dificile sarcini în reconstituirea poveștii domnului Sorge este aceea de a aprecia în ce măsură se poate da crezare unor depoziții date sub amenințarea cu moartea.

Le mulțumesc din toată inima celor care au fost de acord să fie intervievați față în față sau care au oferit informații prin corespondență ori telefonic. Numele lor sunt menționate în Note. Îi sunt deosebit de recunoscător doamnei Eta Harich-Schneider, care mi-a vorbit despre Sorge în 1983, cu trei ani înainte să moară. Perspectiva ei este neprețuită: nimeni nu a fost atât de aproape de Sorge în ultimele lui săptămâni de libertate.

Îi port recunoștință și lui Ryū Ōtomo, care m-a ajutat cu generozitate să scot la lumină și să deslușesc numeroase surse japoneze. Profesorul Christopher Andrew de la Colegiul Corpus Christi al Universității Cambridge a avut amabilitatea de a-mi explica modul în care Serviciile de Informații Sovietice foloseau *sigint* – informațiile obținute prin interceptarea și analiza semnalelor – pentru a confirma ce raporta Sorge.

„S-au scris atâtea minciuni, au existat atâtea răstălmăciri”, îmi spunea doamna Harich-Schneider. Se temea să nu fac și eu același lucru, de aceea m-a implorat să consemnez ce s-a întâmplat cu adevărat. Această carte reprezintă o încercare de a-i îndeplini dorința. Cu toate acestea, și astăzi, părți importante din viața și activitatea acestui spion remarcabil rămân învăluite în mister. Sunt multe lucruri de elucidat. Dosarul domnului Sorge nu a fost închis încă.

Vorbirea directă apare rareori în carte, fiind folosită pentru a da viață anumitor episoade-cheie. În aceste cazuri, dialogul a fost reconstituit fie din amintirile participanților, fie pe baza rapoartelor judiciare, fără niciun artificiu, în conformitate cu faptele și dovezile cunoscute. Sursele sunt citate în Note, după textul propriu-zis.

În cazul numelor japoneze, am menționat mai întâi numele de familie, apoi prenumele, ca în Japonia.

PROLOG

Accidentul

ÎN DIMINEAȚA zilei de 13 mai 1938, în jurul orei trei, o bubuitură a tulburat liniștea cartierului Toranomom, undeva lângă sediul guvernului din inima orașului Tokio. O motocicletă a cotit în dreptul clădirii Căilor Ferate ale Manciuriei de Sud și s-a avântat pe drumul ce urcă spre Ambasada americană. Complexul în care se afla ambasada se întindea, ca și acum, peste deal, în capătul acestui drum. Aici, motocicleta a virat la stânga, vuind pe aleea îngustă și întunecată care mărginește zidul sudic al ambasadei.

Câteva clipe mai târziu, polițistul de la poarta ambasadei a auzit zgomotul unei izbituri, urmat de un zdrăngănit metalic. A urcat în fugă coasta pentru a vedea ce s-a întâmplat și a dat peste resturile contorsionate ale unei motociclete în urma contactului frontal cu zidul de piatră. La lumina lanternei, a zărit, printre bucățile de metal, niște dinți de om. Bărbatul care zăcea în drum, plin de sânge, era străin, fiind identificat ulterior drept Richard Sorge, jurnalist german. Doctorul american Stedefeld, care locuia aproape de ambasadă, a fost chemat să acorde primul ajutor. La scurt timp a sosit în grabă un prieten de-al lui Sorge, prințul Urach, cazat la hotelul Imperial.

Cei doi băuseră toată seara și abia după miezul nopții părăsiseră împleticindu-se barul Rheingold. Urach insistase ca Sorge să meargă acasă cu taxiul sau pe jos, în nici un caz cu motocicleta. Sorge râsese, ca de obicei, disprețuitor. Nu era genul precaut. Dacă era prea beat ca să conducă, era de asemenea prea beat pentru a-i păsa de urmări.

Urach a fost îngrozit de ce a văzut. Sorge, care avea gura plină de sânge și abia putea vorbi, a făcut eforturi uriașe să îi adreseze lui Urach o rugămintă urgentă: „Spune-i lui Clausen să vină repede”, a bolborosit el.

§ Max Clausen dormea în casa lui din Roppongi și a fost trezit brusc de țârâitul insistent al telefonului. Auzind că Sorge era grav rănit și dus cu ambulanța la spitalul St. Luke, a fost cuprins de spaimă. S-a îmbrăcat în grabă, s-a urcat în mașină și a ajuns cât a putut de repede la ultramodernul centru medical din cartierul Tsukij.

Starea lui Sorge era critică: se afla în pragul leșinului și nu putea vorbi limpede. Clausen a rememorat mai târziu ce s-a întâmplat când a ajuns la spital, dis-de-diminează:

Dând dovadă de stăpânire de sine, lucru care întotdeauna mi s-a părut remarcabil la el, a scos din buzunarul hainei rapoartele secrete în engleză și banii americani pe care nu trebuia să îi vadă absolut nimeni și mi le-a încredințat. A alunecat apoi în inconștiență, ca și cum i se luase, în sfârșit, o imensă povară de pe umeri.¹

Clausen s-a grăbit să ascundă ce primise. Următoarea oprire a fost căsuța lui Sorge din Nagasaka-chō. A luat de acolo toate documentele care puteau stârni bănuieli, inclusiv un jurnal.

Și-a îndeplinit misiunea în ultimul moment și cu mari emoții. În zori, Rudolf Weise, care, în calitate de director al Agenției oficiale de știri a Germaniei, era cel mai important jurnalist german, a mers să sigileze casa și proprietatea lui Sorge. Faptul că scăpase ca prin urechile acului i-a dat fiori lui Clausen: „M-am cutremurat la gândul că activitatea noastră secretă ar fi putut fi descoperită dacă Weise ajungea înaintea mea. Un alt motiv de îngrijorare era faptul că, într-un asemenea moment, prezența în casă a unei persoane aparent străine, cum eram eu, ar fi părut suspectă.”²

Este adevărat că Sorge și Clausen erau văzuți câteodată împreună, la o bere în incinta Clubului German. Nimeni nu înțelegea prea bine de ce primul, un intelectual și jurnalist talentat, se înhăitase cu un afacerist lipsit de haz și de rafinament precum Clausen. De aceea prințul Urach a fost uimit când Sorge a insistat ca individul să fie chemat îndată la St. Luke. Cine să-și fi închipuit că loialitatea față de Uniunea Sovietică era cea care îi lega sau că amândoi făceau parte dintr-o rețea de spioni, servind interesele Armatei Roșii.

Clausen era foarte tulburat. Rețeaua de spionaj fusese construită cu multă migală și totul se putea prăbuși din cauza unei singure fapte necugetate. Cum japonezii erau obsedați de ideea că peste tot pândesc spioni, străinii erau cercetați cu cea mai mare atenție. Dacă poliția ar fi dat peste documentele pe care Sorge le avea asupra sa, s-ar fi pus cu siguranță multe întrebări încuietoare.

Ar fi fost de înțeles dacă, în sinea lui, Clausen și-ar fi înjurat șeful. În timp, loialitatea lui față de Sorge avea să fie măcinată de nemulțumirile acumulate, începând, probabil, cu cele legate de evenimentele din acea noapte. Dar oricât de supărat ar fi fost, la vederea lui Sorge care agoniza pe patul de spital a fost copleșit de admirație în fața curajului de care acesta dădea dovadă.

Într-o asemenea stare – majoritatea dinților din față spărți, creștături adânci care îi brăzdau falca și fruntea – un om obișnuit ar fi leșinat, dar Sorge rezistase cumva până la sosirea lui Clausen, ceea ce trăda un caracter excepțional, după cum s-a văzut nevoit să recunoască acesta:

Când am ajuns la spital, în mare grabă după apelul primit, el nu putea vorbi, dar și în acele clipe avea mintea limpede. Abia după ce mi-a înmănat documentele confidentiale și celelalte lucruri – numai în momentul în care acestea au fost în siguranță în mâinile mele – și-a pierdut cunoștința... Încă o dată, nu am putut să nu fiu impresionat de tăria lui de caracter.³

Data acestui episod cumplit s-a întipărit în mintea lui Clausen, care, după aproape patru ani, le explica anchetatorilor japonezi motivul: „S-a întâmplat să fie vineri treisprezece, ziua pe care europenii și americanii o detestă cel mai tare.”⁴

Sâmbătă, 14 mai, cititorii ziarului *Japan Advertiser* au putut citi, la populara rubrică „Social și general”, imediat sub informațiile despre Curtea Imperială, următoarea știre:

„Dr. Sorge, corespondent local al ziarului *Hamburger Fremdenblatt*, a fost internat ieri la *St. Luke's International Center*, în urma unui accident de motocicletă petrecut în primele ore ale dimineții. Medicii au anunțat că leziunile sunt grave.”

Miyake Hanako, iubita lui, a aflat despre accident dintr-o telegramă trimisă de menajera acestuia: „Sorge rănit veniți imediat.” A pornit într-un suflet spre casa lui din cartierul Nagasaka-chō și, după ce a ascultat versiunea confuză a menajerei, a luat un taxi până la *St. Luke*. Sorge era într-o stare deplorabilă. Avea capul bandajat, maxilarul i se ținea doar în firele cu care fusese cusut, iar brațul stâng îi era susținut de o eșarfă.

„Mi-au dat lacrimile când l-am văzut”, își amintește Hanako. „Nu mă puteam opri din plâns. Abia am reușit să mă adun. L-am întrebat dacă mă recunoaște. Spre ușurarea mea, a încuviințat ușor din cap. L-am ținut de mână și, după un timp, i-am spus că mă voi întoarce a doua zi. Nu puteam face mare lucru. Aș fi vrut să dorm acolo, lângă patul lui, dar regulamentul spitalului interzicea asemenea lucruri.”⁵

§ În Japonia anilor '30, *St. Luke* era cel mai modern centru dedicat medicinei occidentale. Pentru a-și trata diferitele afecțiuni, străinii care nu aveau încredere în spitalele japoneze apelau la doctorul Elliot și la personalul medical pregătit în Statele Unite. În această oază de igienă veneau pe lume cei mai mulți dintre copiii rezidenților străini, întâmpinați de un iz puternic de ceară pentru linoleum și dezinfectant.

Biblia de lângă pat, purtând însemnele Bisericii Episcopale americane, amintea fiecărui pacient cui trebuia să mulțumească pentru clădirea elegantă și pentru serviciile de cea mai bună calitate. Astfel, un spital condus de misionari americani a ajutat la nevoie un agent sovietic agnostic, redându-i sănătatea și puterea de a-și relua îndatoririle.

Nu peste mult timp, instalat într-o rezervă la etajul al doilea, Sorge primea vizitatori încontinuu, deși buzele îi erau sfâșiate atât de adânc, încât, chiar și după înlăturarea bandajelor, avea dureri dacă rostea câteva cuvinte odată.

Diplomați și secretari de la Ambasada Germaniei, colegi de-ai săi din presă și din filiala Tokio a Partidului Nazist, cu toții au venit să își exprime simpatia față de corespondentul celui mai important ziar din Germania, *Frankfurter Zeitung*. (*Japan Advertiser* greșise în această privință.) Sorge era un om care impunea respect și căruia trebuia să i se acorde atenție, după cum s-a dovedit în momentul în care o limuzină neagră, cu svastica fluturând pe capotă, a străbătut în viteză curtea din față a spitalului; din ea a coborât soția ambasadorului Germaniei, Helma Ott.

Helma era o doamnă care se făcea imediat remarcată, înaltă chiar și după standardele europene – japonezilor li se părea că seamănă cu un *matsu no ki*, un pin – și foarte suplă. Părul îi încărunțise complet, deși avea doar patruzeci și patru de ani, iar tenul îi strălucea, proaspăt ca al unei femei mult mai tinere. Într-una din primele vizite, a adus o telegramă cu urări de însănătoșire din partea soțului ei, Eugen Ott, numit ambasador al celui de-al Treilea Reich în Japonia cu puțin timp înainte.

Chiar în acele clipe, Ott era în drum spre Berlin, unde avea să discute noile sale îndatoriri cu ministrul de Externe al lui Hitler, Joachim von Ribbentrop, și anticipa o audiență la însuși *Reichskanzler* Adolf Hitler. Fără îndoială că, dacă nu ar fi fost vorba de această călătorie urgentă, ambasadorul s-ar fi dus glonț la St. Luke. Pentru întâiul diplomat al Germaniei la Tokio, Sorge nu

era numai un jurnalist fără pereche. Era un prieten intim, pe care îl aprecia și îl admira mult și care ocupa un loc foarte special în rânduielile familiei Ott.

În săptămânile ce au urmat, Helma și-a dedicat timpul vizitelor frecvente la spital, în detrimentul atribuțiilor sale de Primă Doamnă a coloniei germane. „Trebuie să mă retrag, mă așteaptă pacientul meu”, le spunea ea gazdelor uimite, după care pleca în pripă de la evenimentele sociale. Un asemenea exces de sollicitudine nu putea să nu le ofere doamnelor respectabile din colonie un subiect incitant ori de câte ori se întâlneau la cafea și bîrfă.⁶

Natura relației dintre *Frau Ott* și *Sorge* dăduse naștere unor zvonuri necruțătoare și înainte. Nu erau însă nefondate. Ceea ce nu aveau cum să știe curioșii era că povestea ajunsese deja la final. Din punctul de vedere al lui *Sorge*, relația se consumase. Doar Helma căuta în continuare o scânteie ce nu se mai putea aprinde.

„Pentru cititorul interesat de cărți de factură politică, cum sunt și cele care tratează mari scandaluri de spionaj, cartea lui Robert Whyment ar trebui să fie perfectă sub toate aspectele. Cu pasiune și iscusință, Whyment a fost destul de ambițios încât să evite capcanele pe care o astfel de legendă le poate întinde și atât de perseverent încât să-și petreacă douăzeci de ani cu investigații pentru a afla adevărul despre Richard Sorge.

Cartea ne înfățișează destinul unui spion remarcabil, un bărbat arătos, cu trăsături puternice și privirea tăioasă, care mergea șchiopătând din cauza unei răni căpătate în primul război mondial. O rafală de șrapnele îi sfărâmasese oasele. Chirurgii i-au salvat atunci picioarele, dar stângul era cu doi centimetri mai scurt decât dreptul. Cu trecerea anilor, își transformase handicapul într-un avantaj, lăudându-se cu rănille de pe corpul său, cicatricile fiind mărturii ale curajului mai puternice decât orice decorații. Femeilor le era greu să-i reziste”.

Stejărel Olaru

Robert Whyment (29 noiembrie 1944 – 26 decembrie 2004), scriitor și jurnalist britanic, a lucrat pentru *The Guardian*, *The Times* și *The Daily Telegraph*. Născut la Luton, a studiat limbile orientale la Universitatea Cambridge.

În 1972 s-a mutat în Japonia, de unde trimitea corespondențe de presă, inclusiv pentru ziare din Australia, dovedindu-se un excelent cunoscător al realității nipone, în toate dimensiunile ei: politică (sub 14 premieri), afaceri, modă, finanțe, turism, societate, diplomație etc. A fost unul dintre puținii corespondenți de presă occidentali care vorbeau fluent japoneza. Între altele, a ținut prelegeri la Universitatea Waseda din Tokio.

În 1996, după 20 de ani de cercetare, a scris *Spionul lui Stalin*.

În decembrie 2004, aflat în vacanță în Sri Lanka, a fost ucis de tsunami-ul care a devastat zona, lăsând în urmă un sfert de milion de victime.

ISBN: 978-973-135-741-6

9 789731 357416

www.grupulcorint.ro